

OPPISOPIMUSKOULUTUSTA VAMMAISILLE JA OSATYÖKYKYISILLE SUOMESSA JA SAKSASSA

**- tuloksia väitöskirjasta 2017 sekä välähdyksiä
kokemuksesta**

Marja Irjala, KT, ekonomi, järjestöneuvos

Esitelmä 07.11.2019 Suomen Oppisopimusosaajat ry:n syysseminaarissa, Hotelli Haikon
Kartano, Porvoo

Marja Irjala

**Osallinen, syrjässä, marginaalissa, onnellinen?
Tutkimus oppisopimuskoulutuksen
erityisopiskelijoista Suomessa ja Saksassa**

Väitöskirja tarkastettu 22.09.2017 Oulun yliopistossa.

*Vastaväittäjänä professori **Joel Kivirauma** Turun yliopistosta.*

*Väitöstyön ohjaajat professori **Vesa Puuronen**, Oulun yliopisto, ja
emeritusprofessori **Asko Suikkanen**, Lapin yliopisto.*

Tutkimuksen päätavoite

Tulosten mahdollinen hyödyntäminen Suomessa

- Esiymmärryksenä, että oppisopimuskoulutus eräs keino lisätä vammaisten, pitkäaikaissairaiden ja osatyökykyisten työelämäosallisuutta. Saksa oppisopimuskoulutuksen eturivin maita maailmanlaajuisesti (kattaa n. 90 % ammatillisesta koulutuksesta).
- Tuottaako oppisopimuskoulutuksen valta-asema Saksan ammatillisessa koulutuksessa osallisuuden, yhdenvertaisuuden ja arjen hyvän elämän kokemuksia vammaisille, pitkäaikaissairaille ja osatyökykyisille nuorille ja nuorille aikuisille erityisopiskelijoille?
- Suomalaisten ja saksalaisten erityisopiskelijoiden subjektiiviset arjen ja hyvinvoinnin kokemukset.

(Huom! Laadullinen tutkimus, 15 + 15 haastateltavaa.)

OPPISOPIMUS TAI KOULUTUSSOPIMUS

• Oppisopimuskoulutus

- Työsuhde (yleensä määräaikainen)
- Työsuhteen edut (eläkekertymä, työterveyshuolto, lomarahat ym)
- Jos henkilö eläkkeellä, eläke jäädytetään koulutuksen ajaksi
- Tavoitteena pysyvä työsuhde ko. työyhteisöön
- Palkkaus TESin mukaan
- Voidaan myös suorittaa tutkinnon osittain
- Työnantajalla mahdollisuus saada monenlaista taloudellista tukea (ks. alla), mm. koulutuskorvaus

• Koulutussopimus (2018-)

- Opiskelija on opiskelija (ei työsuhteessa)
- Entinen työssäoppiminen
- Tuntimäärä yksilöllisesti
- Työnantajalle ilmaista (Huom! Saksassa koulutuskorvauksen maksaa opiskelijalle työnantaja)
- Tuet yhteiskunnalta opiskelijalle
- Suoritetaan tutkinnon osittain tai pienemmissä osissa

Osanottajat	Suomi	Saksa	YHTEENSÄ
Lievä tai keskivaikea kehitysvamma tai muu kehityksen viivästymä	9	2	11
Vaikea kuulovamma, kuurous (aistivamma)	4	5	9
Monivammaisuus	2	6	8
Mielenterveyden sairaus tai -häiriö	0	1	1
Neurologinen sairaus tai vamma	0	1	1
YHTEENSÄ	15	15	30

TUTKIMUKSEN OSANOTTAJAT - AMMATTIALAT, JOILLA TYÖSKENTELIVÄT

Ammattiala	Suomi	Saksa	YHTEENSÄ
Siivous- ja puhdistusala	3	0	3
Suurteollisuus (auto- lentokonetehtaat)	0	7	7
Toimisto- ja virastotyöt	0	4	4
Maatalous- ja puutarha-alat	(2) ks. avotyö	(1) ks. avotyö	0
Keittiö- ja catering-alat	2	0	2
Järjestöt (sosiaali- ja terveys)	2	1	3
Käsityöalat, pienteollisuus	2	1 (+ 1 ks. avotyö)	3
Avotyössä (ei-työsuhde)	4	2	6
Työttömänä työnhakijana/ työkyvytt.eläkkeellä	2	0	2
YHTEENSÄ	15	15	30

RIITTÄVÄ RESURSSOINTI EDELLYTTÄÄ TYÖ(HÖN)VALMENTAJAA

- ✓ Työhönvalmentajan tuki erityisesti useille kehitysvammaisille ollut ratkaiseva opiskelun onnistumiseksi
- ✓ Auttaa työpaikkaohjaajaa ohjaamistehtävässä ja opitun arvioinnissa
- ✓ Apuna tukien hakemisessa (opiskelijalle kuuluva byrokratia)
- ✓ Toimii yhteyshenkilönä opiskelijan taustaverkoston kanssa, mm. työpaikkakouluttajan ja työyhteisön kanssa
- ✓ Auttaa työnantajaa tarvittaessa byrokratian hoitamisessa

ONKO OPPISOPIMUSKOULUTUS KALLISTA TYÖNANTAJALLE?

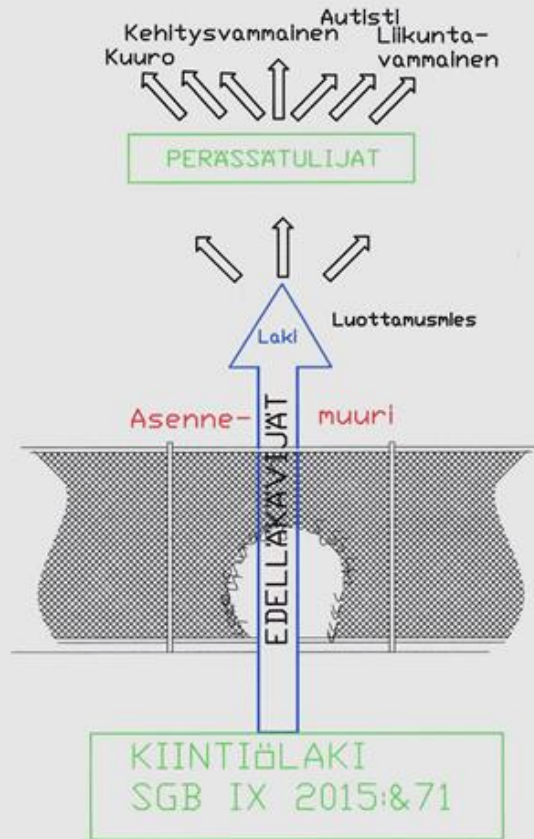
- Palkkaluokka G10, peruspalkka 1 652,51 €/kk. Koska kyseessä oppisopimuskoulutus, **palkkaan voidaan tehdä 10 %:n alennus**. Tällöin peruspalkka 1 487,00 €.
- Kokonaisviikkotyöaika 38h 20min. Kyseessä lievästi kehitysvammainen opiskelija, jonka **työaika 25 h/vko eli 65 %**. Palkka tällöin em:sta laskettuna 967,00 €.
- Työnantajan sivukulut noin 22 % eli kokonaiskustannukset ilman tukia **1 179,00 €**.
- Kuntoutusraha (v 2013) 551 €/kk ja koulutuskorvaus 250 €/kk, tällöin työnantajan maksettavaksi jää **nettona 378,00 €/kk**.

SAKSASTAKO MALLIA VAMMAISTEN JA OSATYÖKYKYISTEN TYÖLLISTYMISEEN?

SAKSAN KIINTIÖLAKI VAMMAISTEN TYÖLLISTYMISEKSI

- **Sozialgesetzbuch IX § 71**
- Sekä yksityisten että julkisten työnantajien, jotka työllistävät vähintään 20 työntekijää kuukaudessa, on työllistettävä yksi vammainen (*schwerbehindert*) eli viisi (5) prosenttia työvoimasta. Työnantajalle maksetaan palkkatukea ensimmäisen vuoden osalta 70 prosenttia ja sen jälkeen aleneva määrä.

Autotehtaan "muurin murtajat"

Kuva 3
Autotehtaan
muurin murtajat
Olli Järvelä

ASENNEMUURIN MURTAJAT SAKSASSA

Kokeiluhankkeena v sta 2004 yhden osavaltion alueella

Tuli lakisääteiseksi toukokuusta 2015 alkaen koko liittotasavallassa

Koskee nuoria (alle 25 v), joilla oppimisvaikeuksia tai sosiaalista syrjäytymistä

Ei aiempaa ammatillista koulutusta

Ovat koulutukseen kykeneviä ja ko. ammattiin soveltuvia

Eivät eri syistä voi aloittaa, jatkaa tai suorittaa menestyksellisesti ammatillista koulutusta yrityksessä/yhteisössä ilman tukea.

Tuettu oppisopimus- koulutus Saksassa

Assistierte Ausbildung
AsA (Sozialgesetzbuch
III § 130)

ENEMMÄN YHTEISTYÖTÄ JA VUOROVAIKUTUSTA MINISTERIÖN, KOULUTUKSEN JÄRJESTÄJIEN JA TYÖELÄMÄN KESKEN (vrt. Saksa)

- Saksassa oppisopimuskoulutus enemmän työpaikka- ja työelämälähtöistä kuin meillä (vetureina kauppa- ja teollisuuskamarit, meillä oppisopimustoimistot ja -keskukset).
- *Se (OECD 2010) totesi, että ammattikoulutuksen duaalijärjestelmää on erityisen hyvin kehitetty nimenomaan Saksassa, jossa työtä ja koulutusta on onnistuneesti integroitu siirtymäksi kokopäiväiseen työsuhteeseen.*
- *Maassa on panostettu (oppisopimuskoulutuksen) järjestelmään vahvasti sekä yksityisesti että julkisesti, myös taloudellisesti huonoina aikoina.*
- *Yhteistyö työnantajien, ammattiliittojen ja valtiovallan kesken on järjestelmän merkittävä vahvuus. (Irjala 2017, 179.)*
- Avainasemassa ovat yritykset ja muut työnantajat (asenteet, ennakkoluulot).

VAHVA LAINSÄÄDÄNTÖ TUO MUKANAAN MUURINMURTAJIA JA ASETEIDEN MUUTOSTA

**SUOMESSA HYVÄ
LAINSÄÄDÄNTÖ –
MUTTA TODELLISUUS
EI VASTAA SITÄ**

Lainsäädäntö on avain yhdenvertaisempaan yhteiskuntaan (perustuslaki, yhdenvertaisuuslaki, YK:n vammaisten oikeuksien sopimuksen ratifiointi 2016).

Myös asenteet muuttuvat, kun lainsäädäntö muuttuu.

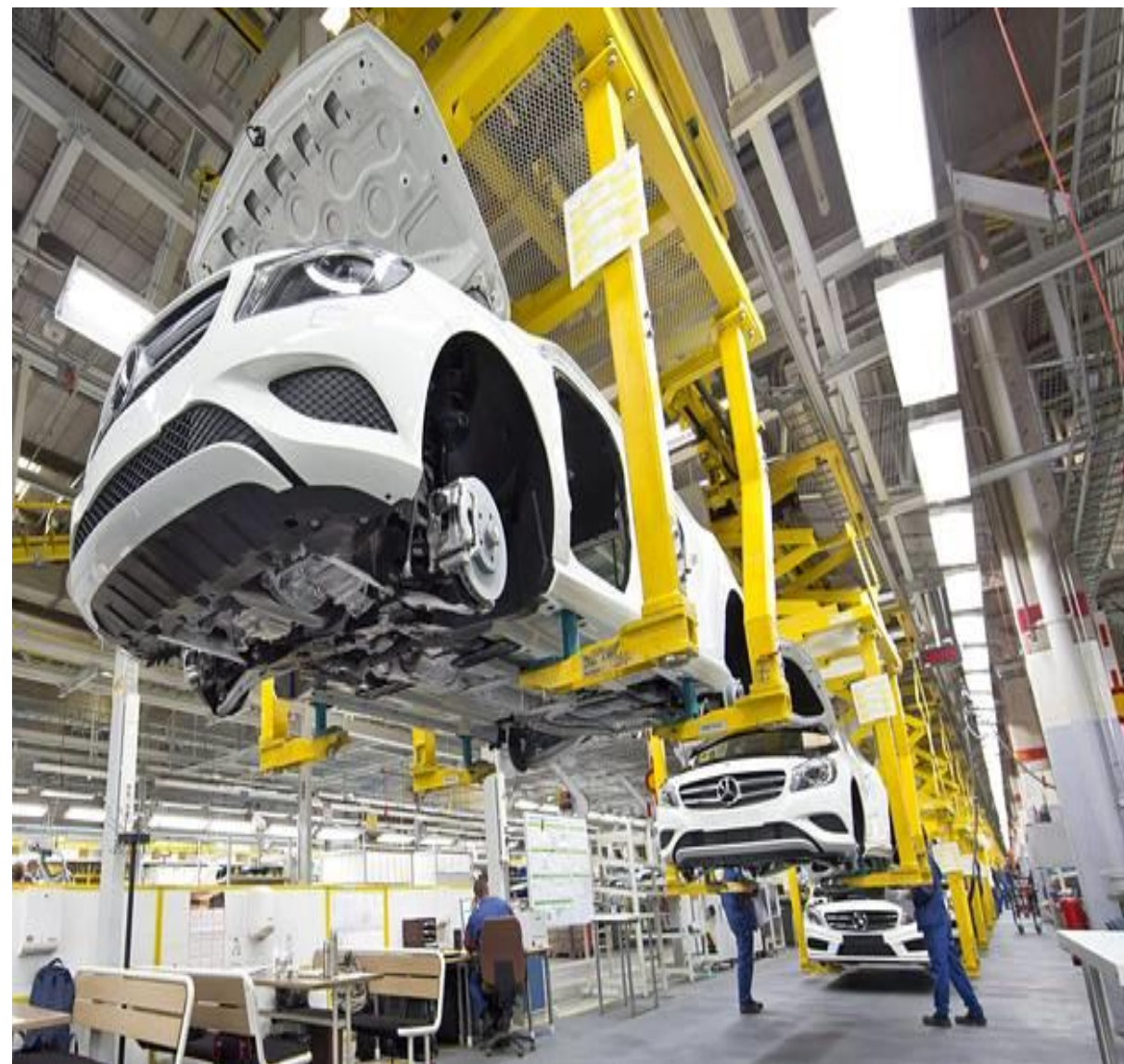
Muutokset eivät mene läpi muutoin kuin vaatimalla!

Vaadittava tarvittaessa muutoksia lainsäädäntöön (vrt. Saksa).

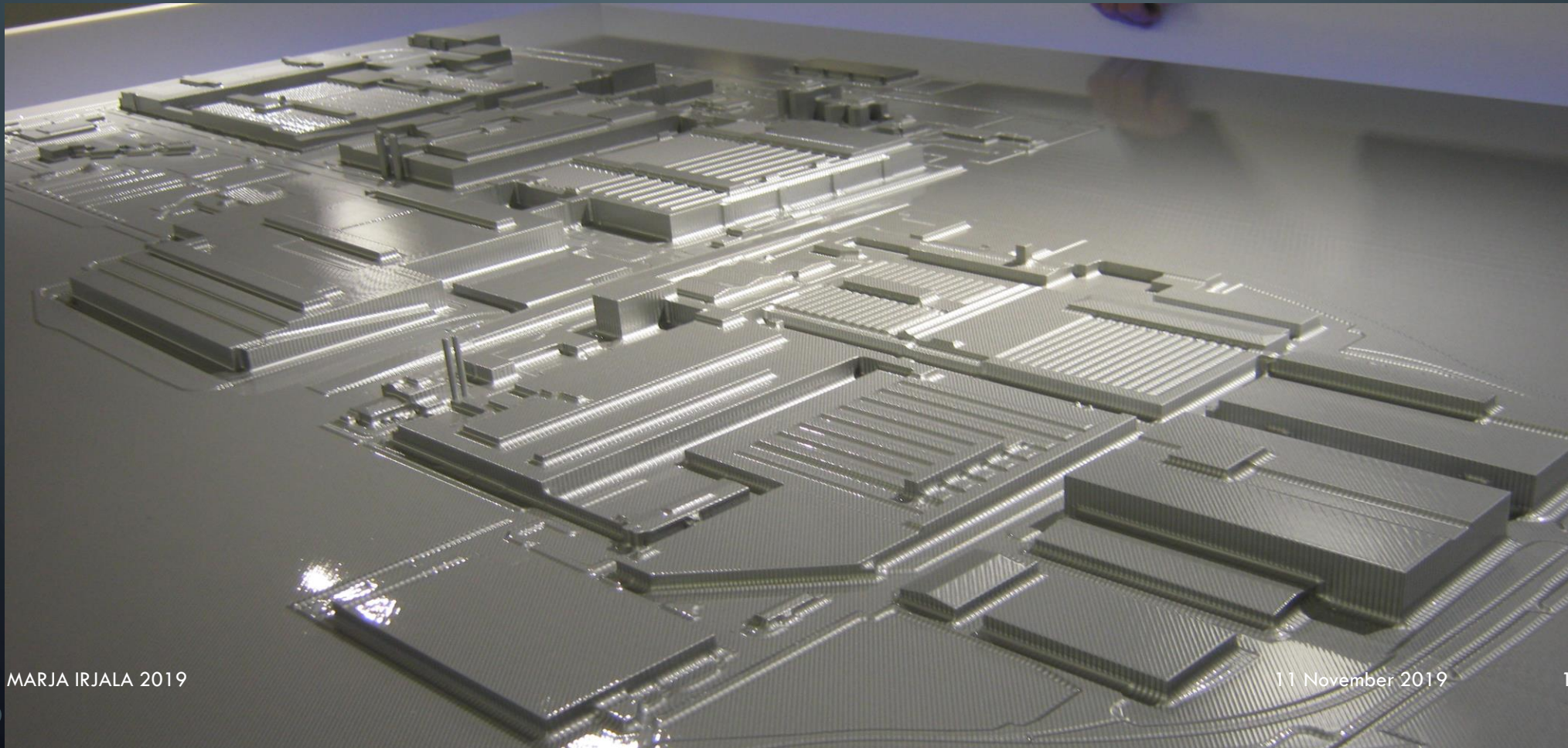
(Jaana Hallamaa Ketju 2/2018, Vammaisoikeuksen seminaari Helsingissä 12.9.2018)

SAKSALAISELLA TYÖPAIKALLA TAMMIKUUSSA 2016

**Monet tutkimukseen
osallistuneet saksalaiset
työskentelivät suurella
autotehtaalla kokoonpano-
ym. tiimeissä
yhdenvertaisina muiden
kanssa.**

SAKSALAISEN AUTOTEHTAAN PIENOISMAALLI ALA- AULASSA

MARJA IRJALA 2019

11 November 2019

17

SAKSALAISELLA AUTOTEHTAALLA 7.1.2016,
HAASTATTELUJEN JÄRJESTELYISTÄ VASTASI
VAMMAISTEN TYÖNTEKIJÖIDEN LUOTTAMUSMIES
(KUVA). VAKUUTUSYHTIÖN VAMMAISTEN
TOIMIHENKILÖIDEN LUOTTAMUSMIEHEN HAASTATTELU
2.3.2016 (ALLA).

- Konsernissa on nyt 5,9 % työntekijöistämme vammaisen statuksen omaavia
- Kiintiölain velvoite vähintään 5 %. Muutoin firma maksaa sakkomaksua integraatiovirastolle. Sakkomaksua korotettiin mm. v. 2016.
- “Täytyy sanoa, että yhtiömme ottaa nämä asiat vakavasti.”

(Saksalaisen vakuutusyhtiön vammaisten työntekijöiden luottamusmies, joka itse vaikeasti näkövammainen. Haastattelu 2.3.2016.)

ONNELLINEN JA ARVOSTETTU, HUIPPUTYYPPI, ASENNEMUURIEN MURTAJA (27 V), Saksa

Syntymästään
monivammainen
saksalainen
nuorinainen,
perinnöllistä
sairautta

Työskentelee suurella
autotehdasalueella sen
yhdessä suuressa
hallissa yli 30 hengen
tiimissä, jossa suurin osa
eläkeikää lähestyviä
miehiä ("kaikki sanovat
olevansa minun isiä –
kysykää tuolta meidän
tytöltä")

Työskentelee
normaalia
työpäivää
normaalilla palkalla

Saanut juuri
esityksen
siirtymisestä tiimin
vastaavaksi

Melkoinen
asennemuurien
murtaja,
superaktiivinen ja –
positiivinen; murtaut
myös omat murinsa

Koin hänet erinomaisena
esimerkkinä Saksan
kiintiölain ja vahvan
oppisopimuskoulutuksen
tuloksista; laki murtaa
muureja, kun on pakko!

Työyhteisö selvästi ylpeä
häneistä – "meillä ei ole
ennakkoluuloja"

Kunhan työn taitaa,
ulkonäöllä tai muulla
sellaisella ei ole mitään
väliä

Hei, mehän ollaan kaikki
erilaisia!!

N16D

OSALLINEN JA ENEMMÄNKIN, 24-VUOTIAS SAKSALAINEN (AUTISTI)

MARJA IRJALA 2019

Osallinen, onnellinen.
Työvoimatoimisto ohjasi oppisopimuskoulutukseen autotehtaalle.
Teoriaopiskelu oli rasittavaa luki-vaikeuksien vuoksi mutta selvisi.
Koulutuksen jälkeen suoraan vakinaiseen työsuhteeseen hallille no 9 asennuspuolelle, sen jälkeen halliin 70 auton pintojen viimeistelyosastolle.
Työpäivä 7 h, työskentelee vain yövuorossa (omasta halustaan ja palkkaus korkeampi).

Työkaverit auttavaisia ja kärsivällisiä. "Olen aina saanut tukea muilta ihmisiltä."
Vaikuttaa myös itse aktiiviselta ja sisukkaalta (kavereita eläkkeellä).
Asuu vielä vanhempien luona mutta menossa naimisiin ja suunnittelee talon ostoa.

Parasta työpaikalla on, että kaikki tulevat toimeen keskenään. Palkkauksessa kaikki työntekijät tehtaalla yhdenvertaisia!
Toiveena edetä robottien valvojaksi.
Vanhemmat ovat aina tukeneet minua kaikissa pyrkimyksissäni.
Harrastuksina vapaapalokuntatoiminta ja ratsastus. Paljon kavereita. (M17D)

11 November 2019

20

TUTKIMUKSEN PÄÄTULOKSIA JA JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

- Oppisopimuskoulutus lisää merkittävästi hyvän elämän ja yhdenvertaisuuden kokemuksia. ”Elämälläni on merkitystä.”
- Suomessa liikaa näennäiskehittämistä, projektia seuraa uusi projekti.
- Lainsäädännön hidas reagointi epäkohtiin tai käytäntö ei ”toteuta” lakia
- Asennemuurien murtaminen vaikeaa molemmissa maissa.
- Palkaton avotyö räikeä esimerkki vammaisten yhdenvertaisten oikeuksien rikkomisesta.

EDESAUTTAVAT TEKIJÄT

- Työpaikkojen saatavuus, työvoiman tarve, yhteiskuntavastuun periaatteiden yleistyminen sekä asenteiden muutokset
- Opiskelijan motivaatio, sitoutuminen, henkilökohtaiset ominaisuudet ja soveltuvuus ko. työhön; vuorovaikutus kaikilta osin
- Ennakovalmennuksen resurssointi; riittävä valmentaminen ja ennakkoharjoittelu
- Ryhmäkohtainen lisäresurssi (työhönvalmentaja) välttämätön; ”tukee” myös työnantajaa
- Vertaistuki (lievästi kehitysvammaisilla omat 6-8 henk opiskeluryhmät)
- Kannustava, vammaisen hyväksyvä ilmapiiri työpaikalla (pienet yritykset) ja oppimisympäristö
- Saumaton yhteistyö työpaikkakouluttajan/-ohjaajan ja työhönvalmentajan kesken

PALKKATYÖ MERKITSEE VAMMAISELLE TAI OSATYÖKYKYISELLE, MYÖS OSA-AIKATYÖSSÄ

- Yhdenvertaisuuden ja osallisuuden kokemuksia yhteiskunnassa
- Arkipäivien jäsenystä ja mielekkyyttä
- Taloudellista itsenäisyyttä
- Elämän merkityksellisyyden ja tarkoituksen kokemuksia
- Merkittäviä vaikutuksia kansantaloudellisesti ja sosiaalipoliittisesti
- ”Kaikki hyötyvät!”

ESTEITÄ JA KOMPASTUSKIVIÄ

- **Onko työpaikkoja?**
- **Ennakkoluulot ja asenteet (vrt. Tullin pääjohtaja Hannu Mäkinen, HS 19.10.2019, ”Ennakkoluulot ovat lopulta helpoin este ylitettäväksi”).)**
- **Byrokratia ja tukijärjestelmä monimutkainen, myös yrityksen (erityisesti pienyritysten) näkökulmasta; sekä koulutuksen aikana että sen jälkeen; liian paljon osapuolia?**
- **Kannustinloukut; muutos tarvitaan, jotta työkyvyttömyyseläkkeellä olevan kannattaa käydä osa-aikatyössä (tulorajaa noin 785 €/kk joustavoitettava)**
- **Eläkkeen lepäämään jättäminen -laki; määräaikaisuus ja monimutkaisuus**
- **Työhönvalmentajan=lisäresurssoinnin rahoitus**

AVOTYÖSTÄ TYÖSUHTEESEEN OSA-AIKAISEKSI

AVOTYÖ

- Toimintakeskuksen alaisuudessa (sosiaalilainsäädäntö) 5 h/päivä esimerkiksi kunnan palvelukodin keittiössä avustavissa tehtävissä
- Ahkeruus- tai toimintaraha 5 €/pv, 25 € viikossa, 100 €/kk (verotonta), kunta maksaa yleensä matkakulut, lounas usein itse kustannettava
- Ei työsuhde, ei eläkekertymää
- Avotyössä olevilla pääasiallinen toimeentulo työkyvyttömyyseläkkeestä

OSA-AIKATYÖ

- Työsuhteessa osa-aikatyö 5 h/päivässä ko. tehtävissä, työsopimus joko määräaikainen tai toistaiseksi
- Tuntipalkka 10 €/h eli 50 €/pv eli 250 € vko, 1 000 €/kk
- Työsuhde; työnantaja maksaa sosiaalikulut ym., lomaoikeudet, työterveyshuolto (työlainsäädäntö)
- Palkan osalta kertyy työeläkettä

MUUTOSTARPEET

1

Ammatillisista erityisoppilaitoksista ”tuetun oppisopimuskoulutuksen osaamiskeskusiksi” (palvelisi erityisesti kehitysvammaisia).

Tuottava ”avotyö” muutettava normaaliksi osa-aikatyöksi.

2

Enemmän vuorovaikutusta ja tiedottamista yrittäjille.

Julkishallinto ja suuret yritykset tienraivaajiksi (vrt. Tullin pääjohtaja Hannu Mäkisen aloite HS 19.10.2019).

Vammainen tai pitkäaikaissairas voi olla työssään hyvä osaaja tai jopa huippuosaja!

3

Kiintiölain tapainen ”porkkana” Suomeenkin (vrt. Saksan laki): yli 20 työntekijää työllistävän yrityksen tai yhteisön työllistettävä 5 % työvoimastaan vammaisia tai pitkäaikaissairaita.

Riittävän houkuttelevaksi työnantajille!

Vammainen tai
pitkäaikaissairas ei
ole sama kuin
osatyökykyinen tai
työkyvytön

Osaamisen, taitojen
ja työkyvyn arvioinnit
ennakkoluulottomasti

Oppisopimuskoulutukseen
riittävät tukipalveluresurssit,
”tuettu
oppisopimuskoulutus” (vrt.
Saksa)

Tarvitaan
asennemuurin
murtajia,
edelläkävijöitä
työpaikoille

Osa-aikatyö +
työkyvyttömyyseläke
kunniaan!

Tuottava avotyö
palkkatyöksi (ei
tarkoita
askartelutyypistä
aktivointitoimintaa)

**Erityisesti huomioitavaa vammaisten,
pitkäaikaissairaiden ja osatyökykyisten osalta**

KIITOS!

Marja Irjala, kasvatustieteen tohtori, ekonomi, järjestöneuvos

marja.irjala@gmail.com

Puh. 044 574 0050

Väitöskirja ladattavissa osoitteesta:

<http://jultika.oulu.fi/Record/isbn978-952-62-1600-3>